

UDK 82-32; IRSTI 17.82.30

<https://doi.org/10.47526/2024-4/2664-0686.111>A. ABDIKADIROVA¹, O. SÖYLEMEZ², K. KALIBEKOVA³¹L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi doktora öğrencisi
(Kazakistan, Astana), e-mail: zharullakizi@mail.ru²Dr., profesör, Kastamonu Üniversitesi
(Türkiye, Kastamonu), e-mail: osoylemez@kastamonu.edu.tr³Dr., Doçent, Abilkas Saginov Karaganda Teknik Üniversitesi
(Kazakistan, Karaganda), e-mail: Ikalam09@mail.ru

AKSELEU SEYDİMBEK'İN ESERLERİNDE MİLLİ İMAJ

Özet. Bu makalede Akseleu Seydimbek'in nesir eserleri ele alınmıştır. Yazar, tahkiye ve hikâyelerinde doğada dolaşır, gördüklerini anlatır, halk arasında ağızdan ağıza aktarılan yurt ve vatan tarihini ifade eder, geleneklere değinir, Kazak halkının yaşam tarzı ve adetleri hakkında bilgi verir. Onun sanat eserleri vesilesiyle Kazak milletinin özünü derinden tanıma imkânına sahip olunabilmektedir.

Söz konusu makalede Akseleu Seydimbek'in eserlerinde yer alan karakterlerin milli kimlikleri öne çıkarılarak, yazarın milli imaj oluşturma yetisi ele alınmıştır. Yazar eserinde, Kazak halkının avcılık, şahin ile avcılık, kuş beylik ve tahkiye sanatının teorisini şiirdeki görünüşüne eleştirel bir gözle bakıp sanat eserlerinde göze çarpan hakiki Kazakça ifadelerin kullanılışı ile halk kullanımlarını karşılaştırmıştır. Akseleu Seydimbek, hikâyelerinde tasvir ettiği sıradan bir insanın psikolojisine bakarak onun iç dünyasını ve davranışlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Makalede milli dünya görüşü, zihniyet, karakter gibi konular ele alınmakta ve böylece yazarın düzyazısındaki edebi imgelerin özellikleri hakkında sonuçlar ortaya çıkarılmaktadır. Eserin milli kimliğini ifade eden etno-şiirsel niteliğine de dikkat çekilmiştir.

Bu konunun incelenmesi sırasında yorumlama, derleme, karşılaştırma ve yorumsal analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Akseleu Seydimbek'in nesir eserleri hakkında S. Qirabayev, S. Aksunkaruly ve S. Kalibekova'nın görüşlerine de değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Milli Kimlik, Karakter, Etno-poetik, Düzyazı, Edebi İmaj, Etnografya, Anlatı Geleneği.

A. Абдикадирова¹, О. Сөйлемез², Қ. Қалыбекова³¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің PhD докторанты
(Қазақстан, Астана қ.), e-mail: zharullakizi@mail.ru²доктор, профессор, Кастамону университети
(Түркия, Кастамону қ.), e-mail: osoylemez@kastamonu.edu.tr³филология ғылымдарының кандидаты, доцент
Ә. Сағынов атындағы Қарағанды техникалық университети
(Қазақстан, Қарағанды қ.), e-mail: Ikalam09@mail.ru***Bize doğru alıntı yapınız:**

Abdikadirova A., Söylemez O., Kalibekova K. Akseleu Seydimbek'in Eserlerinde Milli İmaj // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2024. – №4(134). – Б. 146–160. <https://doi.org/10.47526/2024-4/2664-0686.111>

***Cite us correctly:**

Abdikadirova A., Soylemez O., Kalybekova K. Akseleu Seydimbek'in Eserlerinde Milli İmaj [The National Image in the Works of Akseleu Seydimbek] // Iasau universitetinin habarshysy. – 2024. – №4(134). – Б. 146–160. <https://doi.org/10.47526/2024-4/2664-0686.111>

Makalenin alındığı tarih 01.02.2024 / Kabul tarihi 30.12.2024

Ақселеу Сейдімбек шығармаларындағы ұлттық бейне

Аңдатпа. Бұл мақалада Ақселеу Сейдімбектің прозалық шығармалары қарастырылған. Ол өз повестері мен әңгімелерінде өзінің табиғат аясында жүріп, көзімен көрген оқиғаларын баяндай отырып, халық арасында ауыздан-ауызға тараған ел мен жер тарихы туралы аңыз, әңгімелерге тоқталып, шығармалары арқылы қазақ халқының тұрмыс-тіршілігі, салт-дәстүрі туралы мол ақпарат береді. Оның көркем туындылары арқылы қазақ ұлтының болмысын тереңнен тани аламыз.

Аталмыш мақалада Ақселеу Сейдімбектің көркем туындыларындағы кейіпкерлердің ұлттық болмысы сараланып, жазушының ұлттық бейне сомдаудағы шеберлігі сөз болады. Автор қазақтың аңшылық, саятшылық, құсбегілік өнері, әңгімешілдік дәстүрінің көркем прозадағы көрінісіне талдау жасай отырып, жазушы шығармаларында кездесетін таза қазақи сөз қолданыстары мен халықтық таным-түсініктің өзіндік ерекшеліктерін қарастырады. Ақселеу Сейдімбектің әңгіме, повестерінде бейнеленген қарапайым адамның психологиясына үңіле отырып, ішкі әлемін, болмыс-бітімін көрсетуге тырысады. Мақалада ұлттық дүниетаным, менталитет, мінез сияқты мәселелер қамтылған, осы арқылы жазушы прозасындағы әдеби образдардың ерекшеліктері туралы тұжырымдар жасалған. Шығарманың ұлттық болмысын танытатын этнопоэтикалық сипатына назар аударылған.

Осы тақырыпты зерттеу барысында түсіндіру, жинақтау, салыстыру, герменевтикалық талдау әдістері басшылыққа алынды. Ақселеу Сейдімбектің көркем прозасы туралы айтылған С. Қирабаев, С. Ақсұңқарұлы, С. Қалибекова пікірлеріне тоқталған.

Кілт сөздер: ұлттық болмыс, кейіпкер, этнопоэтика, проза, әдеби бейне, этнография, баяндау дәстүрі.

A.Zh. Abdikadirova¹, O. Söylemez², K. Kalybekova³

¹*PhD Doctoral Student of L.N. Gumilyov Eurasian National University
(Kazakhstan, Astana), e-mail: zharullakizi@mail.ru*

²*Doctor, Professor, Kastamonu University
(Turkey, Kastamonu), e-mail: osoylemez@kastamonu.edu.tr*

³*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, A. Saginov Karaganda Technical University
(Karaganda, Kazakhstan), e-mail: 1kalam09@mail.ru*

The National Image in the Works of Akseleu Seydimbek

Abstract. This article examines the prose works of Akseleu Seydimbek. In his works, he talks about his adventures in nature, which he saw with his own eyes, pays special attention to legends and stories about the country and the history of the land, spread by word of mouth among the people, and in his works gives a lot of information about the way of life, traditions and customs of the Kazakh people. Thanks to his artistic works, we can learn in detail about the identity of the Kazakh nation.

This article will analyze national identity, the originality of the characters in Akseleu Seydimbek's works, as well as the writer's skill in creating a national image. Analyzing the reflection of the Kazakh art of training birds of prey, hunting, falconry and narrative tradition in fiction, the specific features of the use of words characteristic of the Kazakh nation, found in the works of the writer, are considered. The author tries to show the inner world, existence, delving into the psychology of the common man depicted in the stories. The article covers such issues as national worldview, mentality, character, through which conclusions are drawn about the features of literary images in the writer's prose. Attention is drawn to the ethno poetic nature of the work, reflecting its national identity.

When studying this topic, we were guided by the methods of interpretation, generalization, comparison, and hermeneutic analysis. The opinions of S. Kirabaev, S. Aksunkaruly, S. Kalibekova about the artistic prose of Akseleu Seydimbek are given.

Keywords: national identity, character, ethnopoetics, prose, literary image, ethnography, narrative tradition.

А. Абдикадирова¹, О. Сойлемез², К. Калыбекова³

¹*PhD докторант Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева
(Казахстан, г. Астана), e-mail: zharullakizi@mail.ru*

²*доктор, профессор, Университет Кастамону
(Турция, г. Кастамону), e-mail: osoylemez@kastamonu.edu.tr*

³*кандидат филологических наук, доцент
Карагандинский технический университет имени А. Сагинова
(Казахстан, г. Караганда), e-mail: 1kalam09@mail.ru*

Национальный образ в произведениях Акселеу Сейдимбека

Аннотация. В этой статье рассматриваются прозаические произведения Акселеу Сейдимбека. В произведениях он повествует о своих приключениях на природе, которые видел своими глазами, уделяет особое внимание легендам и рассказам о стране и истории земли, распространяемым из уст в уста среди народа, и в своих произведениях дает много информации об образе жизни, традициях и обычаях казахского народа. Благодаря его художественным произведениям мы можем подробно узнать о самобытности казахской нации.

В данной статье будет проанализирована национальная идентичность, самобытность персонажей художественных произведений Акселеу Сейдимбека, а также мастерство писателя в создании национального образа. Анализируя отражение казахского искусства обучению ловчих птиц, охоты, сокольничества и повествовательная традиция в художественной прозе, рассматриваются специфические особенности употребления слов, характерные для казахской нации, встречающиеся в произведениях писателя. Автор пытается показать внутренний мир, бытие, углубляясь в психологию простого человека, изображенного в повестях и рассказах. В статье освещены такие вопросы, как национальное мировоззрение, менталитет, характер, посредством чего сделаны выводы об особенностях литературных образов в прозе писателя. Обращено внимание на этнопоэтический характер произведения, отражающий его национальную идентичность.

При изучении данной темы руководствовались методами интерпретации, обобщения, сравнения, герменевтического анализа. Приводятся мнения С.Кирабаева, С.Аксункарулы, С.Калибековой о художественной прозе Акселеу Сейдимбека.

Ключевые слова: национальная идентичность, характер, этнопоэтика, проза, литературный образ, этнография, повествовательная традиция.

Giriş

Akseleu Seydimbek, Kazak edebiyatı ve kültüründe kalıcı izler bırakan şahsiyetlerden biridir. Kazak sanatına, müziğine, kültürüne ve etnografyasına yönelik sanat eserleri, denemeleri, çevirileri, şarkıları ve bilimsel çalışmalarıyla milletin gerçek bir taraftarı olduğunu tüm kanıtlamıştır.

Kazak halkının günlük yaşamında olup biten her şey onun dikkatini celbetmiştir. Kazak halkının nağmeleri ve ezgileri, Kazak topraklarındaki tarihi eserler, değerli emanetler, Kazak soy geleneği, halkın en büyük zenginliği sözlü edebiyat ve Kazak yaşamını, doğayla uyum içindeki göçebe yaşamını sanatsal bir dille işlemeyi başaran sanatsal çalışmaları da bunun kanıtıdır. Akseleu

Seydimbek'in hangi eserine bakılırsa bakılsın, keskin bir Kazak kokusu vardır, göçebe halkın zihniyeti ve yaşam tarzı eserlerinde ustaca işlenmiştir.

Serik Kirabayev, yazar hakkında “Yurdun ömrünü derinlemesine inceleyerek gelişmiş, uzak köylerde hayvancılıkla uğraşanlar arasında uzun süre vakit geçirerek genç yeteneğin gördüklerini belli bir kaideye oturtup bozkırın tabii sırrını fikir ve sezgisiyle açıp onu edebiyat âlemine tanıtmıştır” [1, s. 5] demiştir. Gerçekten de göçebe yaşam tarzı geleneklerinin korunduğu köyde geçirdiği günlerin onun yaratıcılığında kuvvetli bir etkisi olmuştur.

Akseleu Seydimbek, yazarlığa nasıl başladığını bir röportajında şöyle anlatmıştır: “Yazmaya şöyle başladım, buralara böyle geldim demek zor. Dünyaya gelen insanlar nasıl annesini, babasını, doğduğu yeri ve vatanını kendi iradesine göre seçemiyorsa, söz sanatı da dahil olmak üzere sanat, insanın kaderine bağlı olan ve özgür iradeyle seçilemeyecek manevi ve tarihi bir olgudur” [2, s. 791]. Yani yazarlık, insana bahşedilen ve sabırla araştırma üzerinden yapılan bir sanattır. Akseleu'in bu sanata başlamasında yetiştirilme tarzının, terbiyenin ve eğitiminin büyük etkisi olduğunu belirtmek gerekir.

Akseleu Seydimbek'in eserleri gerçek hayat hikâyelerine dayanmaktadır. Halk arasında geniş çapta yayılan, ‘Gözcüde’, ‘Kız Evlendirme’, ‘Akkız’, ‘Bir Atım Nasıbay’, ‘Akiyik’, ‘Atayurt’ gibi taşra yaşamının renkleriyle dolu uzun hikayeleri gibi taşra yaşamının renkleriyle dolu tahkiyeleri ve ‘Dağ Nanesi’, ‘Tatlı Hayat’, ‘Tuzak Kurucu’, ‘Güzel Gönül’, ‘Avcı Yalan Söylemez’ ve ‘Aykas’ gibi doğanın gizemli sırlarına dokunan hikâyeleri bulunmaktadır. Akseleu Seydimbek'in bu eserlerinde Kazak halkının yüce ahlakı, erdemleri ve kültürel kodları tüm gerçekliğiyle yansıtılmakta, ana-babanın hayalleri ve emelleri, insan yaşamının anlamı ve güzelliği tartışılmaktadır. Yazarın zengin dili, halkın tarihine ve yaşam tarzına yaklaşımı özellikle dikkat çekmektedir. Doğadaki ilginç ve harika unsurlar yazarın dikkatinden kaçmamıştır. Bu tür eserler yazarın farklı yıllarda yayımlanan ‘Akiyik’ (1972), ‘Kır Hikayeleri’ (1977), ‘Dağ Nanesi’ (1979) ve ‘Akkız’ (1991) kitaplarının temelini oluşturmaktadır.

Kendisinin de ifade ettiği gibi: “Kıymetli okurlarım, tüm hayatım doğayla iç içe geçti. O yüzden “ağzımı açıp sevdiğim, gözümü açıp gördüğüm” diyerek sadece doğadan ve onun güzelliklerinden bahsedeceğim. Birisi bana “Dünyanın en güzelini, en sevgilisini, insanlığa en yakınını, en sertini, en bilgesini, en dürüst insanını söyle” derse, onlara tek kelimeyle “doğa! derim” demiştir [3, s. 5].

Yazarın doğaya dair hikâyeleri, onun da belirttiği gibi “eşsiz güzellikleri, sürükleyicilikleri, bin kez yaratılışı ile, yücelikleri, akıl almaz sonsuzlukları ve bazen de şefkatiyle insanı hayrete düşürüyor” [3, s. 5-6]. Köy yaşamı ile büyürken tanışan, konar göçer hayatın bütün sırrına vakıf olan ve sırlarla tabiatını tanıyan, onun büyüleyici sırlarını takip edip ilginç olanlarını anlamaya çalışmıştır. Akseleu Seydimbek, eserlerinde doğayı sabırlı ve düşünceli, hayatın düzenleyicisi olan “Anne”ye benzetirken, aynı zamanda doğanın uçsuz bucaksız bir saray ve sonsuz sığınağımız olduğunu da söylemek istemiştir. Bu sayede eserlerinde doğada gezerek kendi gözleriyle gördüğü bazı ilginç ve harika olayları anlatmaktadır.

Edebiyatta etnopoetik, kültürel hafızanın ve milli kimliğin incelenmesi için bir araç olabilir. Bu noktada milletin eşsizliğini ve mahiyetini Türk edebiyatındaki pek çok yazarın eserleri üzerinden tanıyabiliriz. Örneğin Türk milli folkloruna ait unsurlar, mitoloji, efsane ve masallar Yaşar Kemal'in eserlerine yansımaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar, eserlerinde dili, halkın gerçek yaşamını, zihniyetini ve tarihi gerçeklerini tanıyabileceğimiz, etnik kimliği aktarmanın bir aracı olarak kullanır. Nabizâde Nâzım'ın Kara Bibik adlı romanı da Beymelik köyünü ve orada yaşanan olayları gerçekçi bir şekilde anlatmaktadır [4].

Araştırmanın temel amacı, A. Sedimbek'in eserlerindeki milli imgeler üzerinden Kazak halkının milli kimliğini ortaya koymak, günümüzde unutulmaya yüz tutmuş Kazak av sanatını edebiyat aracılığıyla kamuoyuna tanıtmaktır.

Araştırma yöntemleri ve materyalleri

Makalede, Akseleu Seydimbek'in eserlerinin milli niteliği ifade edilmiş ve bu niteliklerin yenilikçiliği ve edebiyattaki alanları vurgulanmıştır. Akseleu Seydimbek'in yaratıcı laboratuvarı, çalışmasının temel malzemeleri olarak belirlenmiştir. A. Seydimbek'in 1979'da Calın Kitabevinden çıkan 'Dağda Biten Nane' kitabındaki 'Akiyik', 'Güzel Gönül', 'Olca', 'Avcı Yalan Söylemez', 'Balıkçı', 'Ramazan Mergen', 'Aykas' vb. eserleri ile 2002'de Atamura Yayınevinden çıkan 'Akkız' kitabındaki 'Küzevde' ve 'Akkız' eserlerinin yanı sıra 2010'da altı ciltlik külliyyatı yayınlanmıştır.

Araştırmanın teorik ve metodolojik temeli olarak Akseleu Seydimbek'in farklı yıllarda yayınlanmış ve müstakil kitap olarak basılmış eserleri ele alınmıştır. Akseleu Seydimbek'in sanatsal eserlerini inceleyen S. Kirabayev ve S. Abdrakhmanov'un görüşleri ile S. Kalibekova'nın araştırmaları esas alındı. A. Seydimbek'in eserlerindeki millî unsurlar açıklanırken etno-poetik yöntem izlendi. Ayrıca makalede karşılaştırmalı tarih, betimleyici, yorumsal yöntemler, sistemleştirme ve derleme yöntemleri de kullanılmıştır.

Analiz ve sonuçlar

Kendi doğasını çocuk gibi bilen Kazak halkı için köpek koşturmanın ve kuş (şahin) salmanın kadim bir sanat olduğu bilinir. Avcılık, kuş yetiştirme ve şahin ile avlanma sanatı, eski çağlardan beri yerli halkımızla birlikte uygulanan, babadan oğula, nesilden nesile devam eden büyük bozkır kültürü içerisinde yerli sanatımız olarak kabul edilmektedir. Eski zamanlarda, Kazak halkımız da dahil olmak üzere göçebeler; hayvancılık, kümes hayvanları ve avcılığa özel önem vermiş ve bunu yaşamın zevklerinden biri olarak görmüşlerdir. Avcılık Kazakistan'da eski çağlardan beri göçebelerin hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Avcılık sadece profesyonel avcılık değildir, aynı zamanda gerçekten nefes alan ve oldukça becerikli bir sanat olarak kabul edilir ve bu sanatın sırrı avcı ailesinde nesilden nesile aktarılır. Kazakların çeşitli ulusal avlanma türleri vardır: köpek koşusu, köpeklerle avlanma, ayı avı, kuş salma vb. Bu kutsal sanat sayesinde ülkede, sıkıntı ve savaş zamanlarında tüm köylere destek olan avcılar, kümes hayvanları, yerli kartal kuşları ve dörtnala koşan atlar hakkında pek çok efsane ve hikâye vardır.

Kartal, Kazaklar tarafından kuşların en asili ve kanatlıların kralı olarak kabul edilmektedir. Eski çağlarda Kazak halkında kartala gösterilen saygının ve ihtimamın ayrı bir yeri vardır. Bu yırtıcının uçsuz bucaksız bozkırlarımızın ve kartal gibi cesur yürekli halkımızın simgesi olması da bunu kanıtlar niteliktedir. Kazak edebiyatında avcılık, sayatçılık ve kuşçuluğa dair pek çok şiir, masal ve efsane bulunmaktadır. Abay Kunanbayev, bir şiirinde avcılık sanatıyla ilgili şöyle demiştir (Tablo 1):

Tablo 1 – Abay Kunanbayev'in şiiri

Kazakça	Türkçe
“Ұқпассың, үстірт қарап бұлғақтасаң, Суретін көре алмасың, көп бақпасаң. Көлеңкесі түседі көкейіңе, Әр сөзін бір ойланып, салмақтасаң” [5, s. 9]	<i>Duymazsın, üstünkörü bakıp sallarsan, Suretini göremezsın, iyi bakmazsan. Gölgesi düşer sana Her sözünü bir düşünüp, konuşmazsan.</i>

Akseleu Seydimbek'in eserleri okunduğunda avcılık ve sayatçılık sanatının, yiğitliğin ve ustalığın bir göstergesi olduğu anlaşılmaktadır. Onun tabiat ve avcılık sanatı hakkında yazdığı hikâyelerinde yaşamın manası, ömrün getirdikleri tatlı bir yaşam olduğunu bildirmekte, insanın memleketindeki mücadelelerle ve harika olaylarla dolu hayatını anlatmaktadır. Akseleu Seydimbek, öyküleriyle insanları, memleketlerinin doğasının koruyucusu olmaya davet etmektedir. Bu sebepten doğada gezmiş, kendi gözleriyle gördüğü bazı ilginç ve harika şeyleri eserlerine konu edinmiştir.

Kazak halkının av sanatını layığıyla betimleyen hikâyeleri, kendisinin sanatkarlığı ve söylemek istediği düşüncelerini bir kompozisyon ustalığı içerisinde harmanlamayı başaran A. Seydimbek, okurlarını kısa zamanda kendisine bağlamayı başarmıştır. Akseleu Seydimbek'in kaleminden çıkan dünyalar okurlarda ilgiyle okunan özel bir izlenim bırakmıştır.

Akseleu Seydimbek, 'Dağ Nanesi', 'Tatlı Hayat', 'Tuzakçı', 'Ramazan Keskin Nişancı', 'Zerde', 'Başarma', 'Güzel Gönül', 'Ganimet', 'Avcı Yalan Söylemez' ve 'Aykas' gibi anlatılarında tabiatın gizem dolu sırlarının kapısını aralamaktadır. Mesela, kurbağalarla kara yılanlarının kıyasıya mücadelesi ya da geyiklerden saklanıp kendini toprağa gömen, nefes almak için sadece burnunu çıkararak bir kurdun, arkadaşını tuzağa düşürmek için ortaya koyduğu kurnazlık vb. Okurlar böyle muhteşem hikayeleri okuyarak doğanın gizemlerine dalıyor.

Hikayelerine Serik Kirabaev: "A. Seydimbekov, doğada bu kadar ender görülen şeyler hakkında hikayeler anlatarak çocukların bilme arzusunu artırıyor. Hayvanlar arasında bile zorbalık ve zayıflığın, hassasiyet ve saflığın olduğunu fark ediyor ve tüm bunları düşünmeden, felsefe yapmadan, doğanın ilginç olaylarını gözüyle görerek okuyucuya da gösteriyor. Bunların bir ustanın elleriyle doğru bir şekilde anlatılması okurun yüreğine akıyor. Bunu yazarın bir başarısı olarak ifade etmek gerekir" [1, s. 5] şeklinde değerlendiriyor.

Akseleu Seydimbek'in usta bir anlatıcı olduğu biliniyor. Akseleu Seydimbek, kendi hikâyelerinde de bu Kazak tahkiye geleneğini usta bir şekilde yansıtmayı başarmıştır. Pek çok hikâyesine Kazak hikâye anlatma geleneğini koruyan köy büyüklerinin anlatılarıyla başlarken olayları onların ağzı ile ifade edip okuyucuyu kendisine çekiyor. Örneğin "Avcı yalan söylemez" hikâyesinde yaşlı avcı Caken'in avcılık yönünün yanı sıra anlatıcılık özellikleri de öne çıkmaktadır:

Sohbete başlamadan önce; 'Bir avcının başına neler gelmez mesela...' diyen biri vardır. Keşke 'Masalenki'den bahsedilseydi, onun avcılıkla geçirdiği uzun hayatının ilginç bir hikâyesini duymak isterdim deseydiniz. İlginç bir tarafı da olayların hiçbir zaman sebep-sonuç ilişkisi olmadan sadece dile bağlanıp anlatılmamasıdır. Ne anlatırsa anlatsın dönüp geldiğinde kendisinin en baştaki fikrinin hakiki oluşuna mutlaka bir ispat getirmektedir. Bu sefer de aynen böyle oldu.

"- Her zaman tarlada olan bir avcının başına neler gelmez diyorsun. Mesela avcının yalan söylememesine sadece bir delil getireyim, dedi Caken ihtiyar" [3, s. 65]. Yaşlı avcı bu şekilde başından geçen ve ilginç zamanlardan süzülen hikâyelerle uzun bir hikâyeyi başlatır. Bir diğer hikâyesi "Keskin Nişancı Ramazan"da ise: "Bu hikâyeyi Ramazan adlı nişancının kendi ağzından dinledim" [3, s. 26] demektedir. Bu eserde Ramazan'ın geyik avlarken yaşadığı hayret verici hikâye yazarın kendi ağzından aktarılmaktadır. Bu şekilde Kazak halkının hikâye anlatma geleneğinden faydalanıp kendi anlatılarının olay bağlantılarını tesirli bir şekilde gösterebiliyor.

Akseleu Seydimbek'in hikâyelerinde özellikle güzel doğa manzarası anlatılır. 'Aykas' hikâyesinde: "Kızıltav'ın huzursuz ve zorlu derinlikleri, huş ağaçları ve söğüt ağaçlarıyla kırmızı-yeşile dönüştü, kahkahalarla patladı, bakanın gözlerini memnun etti. Şurada burada çim alanlar ve çayırlar vardı. Bu durumda atın siyah böğründen çıkan çeşitli bitkiler tüylü bir halı gibi gözünüzün önünde büyüyecek ve bir nal değdiği anda sarayınızı açacak bir kokuyla dolduracaktır. Sıradağların manzarasını çevredeki gökyüzüne kadar uzanan kayalıklar ve üzerinizdeki nahif ve güzel taşlarla birleştirdiğinizde kendinizi bir fantezi dünyasında gibi hissedeceksiniz. O hayal dünyası, sakın içeceği ve gizli sırrıyla gözünüze dolan bir ateş gibi olacaktır" [3, s. 75]. Hikâyelerinde bu tür manzaralara ait pek çok sahne bulunmaktadır. Okuyucu onun öykülerini okurken doğduğu toprakların güzel doğasının birçok yönüyle karşılaşır. Yazar, öykülerinde doğayı insani bir şekilde anlatmak için lakaplar, benzetmeler ve metaforlar gibi betimleyici araçları sıklıkla kullanır.

Akseleu Seydimbek'in karakter dünyası da benzersizdir. Büyükbaş hayvan yetiştiren basit köylülerden bahsederken, onların doğanın sırlarına dair bilgilerini, öngörülerini ve doğayla tamamen iç içe olan yapılarını ortaya koymaktadır. Karakterlerinin hepsi tabiat ana ile iletişim kurabilen ve doğaya çok yakın insanlardan oluşmaktadır. Avcılık, vahşi hayvanların sırlarını tam olarak anlamaya çalışmak ve böylece doğanın güzelliğini tanımak, Akseleu'nun karakterlerinin

ruhunu ortaya çıkarıyor. Örneğin ‘Tuzakçı’ hikayesinde tuzakçı Sagin, ‘Ramazan Mergen’ hikayesinde keskin nişancı Ramazan, ‘Zerde’ hikayesinde kulübe bekçisi Mati, ‘Güzel Gönül’ hikayesinde Musa, Caken ve ‘Olca’ hikayesindeki Şalğınbay böyledir. ‘Olca’ ve ‘Avcı Yalan Söylemez’ öyküsündeki yaşlı Caken karakterleri üzerinden, o karakterlerin ruhlarını, doğaya olan sevgilerini ve doğaya karşı dürüst tutumlarına tanıklık edebilmekteyiz. Hikâyenin çekiciliğini ve anında büyüleyen olay örgüsünü, ayrıca karakterlerin rasyonel imajını görünce, bu becerinin Akseleu Seydimbek’in karakterleri canlandırmadaki başarılarından biri olduğu görülmektedir.

‘Güzel Gönül’ hikayesinde şahinci Musa ile arkadaşı Caken arasındaki saygı ve sadakatin bir örneğini görebilmekteyiz. Ancak doğanın onlara iki farklı karakter vermiş olması ilginçtir. Musa, kalın vücutlu, hassas, zeki ve soğukkanlı, gerçek bir köylüye özgü bir adamdır. Caken ise görünüşte kompakt, kürek kadar hafif bir adamdır. Musa, saflığı ve atları, kartalları ve avcı tazılarını koşturmaya olan kör tutkusu nedeniyle Caken’i seviyor ve kendisine yakın görüyordu. Kulübede geçirdikleri günlerin sırlarını paylaşan bu iki ruhun hikayelerini okurken, okurlar ikisinin arasındaki karşılıklı saygıdan etkilenecektir.

Akseleu Seydimbek bu hikâyelerinde hileden uzak, samimi, dürüst insan imajını canlandırmıştır. Bütün öykülerinde tabiatın elinde büyüyen toprağın yerli çocuklarını müşahede etmekteyiz.

Ayrıca bu tür kahramanların her zaman köyden kendilerini iyi anlayan arkadaşları olduğu gibi, dörtnala koşan atlar, kartallar ve tazılar gibi uzun yıllar av hayatını birlikte geçirmiş güvenilir yoldaşları da vardır. Örneğin, tuzakçı Sagin’in akranı Kapan, şahinci Musa’nın arkadaşı Caken, elindeki kuşu Kekşil, yaşlı Caken’in Laşın ve Tuygun gibi hızlı tazıları vardır. Yazar, avcılar yola çıktıklarında bu yoldaşlarını da dışarıda bırakmaz. Uzun yıllar avlanmanın sıcağını ve soğuşunu yaşayan deneyimli avcılar ve kartal avcıları halk arasında büyük bir saygı ve prestije sahiptir, dolayısıyla köylülerin onlara çok değer verdiğini ve saygı duyduğunu hikayeden çıkarabilmekteyiz.

Akseleu Seydimbek öykülerinde kartal, akbaba gibi kuşların doğasını ve özelliklerini anlatır. Örneğin: ‘Şimdi akbabanın, gözleri boncuk kadar şeffaf, düz bir gagadan biraz daha büyük, lacivert bir kuş olduğunu görüyorum. Ancak yılan gibi keskin gagasından, çıkıntılı alnından ve başının üst kısmından, pullu göğsünden ve omuz şeklindeki omzundan, çapraz kılıç gibi keskin çift kenarından ve yıkılmaz ayak parmaklarından ve hatta mavi toynaklarından pek çok dayanağı görülen, kendine has güzelliğiyle dikkat çeken bir eserdir’ [3, s. 41]. Bu tür açıklamalarla kartal kuşlarının özelliklerini ve görünüşlerini hayal eder, gökte süzülürken ve çarşıdaki yüzlerini gözlerimizin önüne getiririz.

Kazak halkının en güzel sanatlarından biri de kulübe yapmak, yani kuş yaparak avlanmaktır. Bu sanat, halkımızın sadece bir yaşam meselesi olmayıp, aynı zamanda güç kaynağı, eğlence ve milli spor olarak da ilk çağlardan beri Kazak bozkırlarında yaygınlaşmıştır. Kaç avcımız ve kuş gözlemcimiz kartal, şahin, akbaba, atmaca ve yabani at gibi kuşları kulübelerine çekerek bu sanatı hayatının özü haline getirmiştir. Kulübe yapma sanatı, el becerisi, dikkat, bilgi, doğanın gizemini tam olarak tanıma yeteneğinin yanı sıra, adı geçen kuşları yakalayıp evcilleştirmek gibi birçok sıkı çalışmayı da gerektirir. Kartalla avlanmanın Kazaklar arasında en yaygın av türü olduğu söylenebilir. Yabani bir atı evcilleştirme ve yetiştirme sanatının yüzyıllardır biriktirildiği, nesilden nesile miras olarak aktarıldığı ve sır olarak saklandığı söyleniyor. Günümüzde kuş avcılığı bir spor ve sanat haline gelmiştir. Bu kartal türüne onun kısa hikâyelerinde olduğu gibi uzun hikâyelerinde de rastlanır.

Yazarın ‘Akiyik’ adlı uzun öyküsü, Kazak halkının yazdığı, kuş yetiştirme ve kulübe yapma sanatını teşvik eden, bu sanatı tüm varlığıyla hissedip anlayan bir sanat eseridir. Akseleu Seydimbek bu hikayede özellikle kartalın asaletini anlatmıştır. Bu hikayeyi okurken kuşların sırrına hakim olmanın hiç de kolay bir şey olmadığı, ancak bu sanata gerçekten ilgi duyan ve bu konuda sabrı olan bir kişinin bu konuda ustalaşabileceği görülmektedir.

Akseleu Seydimbek'in 'Akiyik' adlı öyküsünde Sızdık adlı bir karakter, kulübeye gittiğinde bir kartalı yakalayacak, onu evcilleştirecek ve ona eşlik edecektir. Sızdık, yaşlı bir adamdır. Uçan bir kartalı uzaktan tanıyabilir ve onun nerede büyüdüğünü ve özelliklerini dikkatli bir şekilde tahmin edebilir. Böylece şahinin gökte süzülüşünü duyar duymaz ona ilgi duymaya başlar. Böylece uzun yıllar yol arkadaşı olan Kosbarmak'ın yardımıyla doğrudan orasını ele geçirmeyi planlamaktadır. Bunu yapmak için Kosbarmak'ın ayak bileği kayışına kurt deriden bir kemer bağlar. Böylece birkaç gündür kar fırtınasından zarar gören kuş, Kosbarmak'ın ayaklarındaki yem üzerine gelir ve ikisi de yere düşer. Nihayet dümdüz yeri ele geçiren Sızdıklılı yaşlı adam, kartalı bacaklarından sicimle bağlayarak yerine oturtmuş ve günlerce gözleri yaşarmadan onu teselli etmiştir. Sonunda gururlu kartal yatıştır ve yaşlı adam da işini yapmış olur.

Sızdıklılı, Akiyik'i gördüğü andan itibaren gerçek bir ustanın uyanıklık özelliğiyle keskin gözlerindeki asaleti hemen fark eder. Kuşu olan bir adamın kuşa karşı tutkusu olmalıdır ve tutkunun olmadığı yerde hiçbir çalışma meyve vermez. Bundan sonra en önemli şey sabırlı olmaktır, çünkü düz bir şekilde uçan kartal insana garip davranışlar sergiler ama kaçmanın bir yolunu bulabilir, bir insana saldırıp onu öldürebilir. O dönemde eline düşen kartalı hiç zorlanmadan, büyük bir sabır ve büyük bir ustalıklı evcilleştirip eğitmeyi başaran yaşlı Sızdıklılı'nın çalışmaları ve çalışkanlıkları eserde özellikle anlatılmaktadır. Nitekim bir kuşun en az üç gün birlikte olması gereken bir kişiyi tanıması çok zordur. Bu süre zarfında kişi kuşun uyumasına izin vermez ve kendisi de uyumaz, aksi halde kuş bunu kişinin zayıflığı olarak değerlendirebilir. Birbirleriyle kavga ederler. Her ikisi de buna katlanırsa dördüncü gün kartal adamı tanır. Hikayede Sızdıklılı'nın Akiyik ile olan karakter mücadelesi dört gün sürer. Hikayede bu yerler şöyle anlatılıyor: "Bu gece sadece Sızdıklılı uyumadı. Dövüşlerin, flörtlerin ve ele geçirilen tahtın dördüncü gecesi idi. Sızdıklılı, gün içerisinde yerine Murat'ın geçmesi dışında bu süre zarfında gelişme göstermedi. Bugün bile ocak ayının tüm gecesini hiçbir sorun yaşamadan uyanık geçirdi. Fazla vakit harcamadı, asılı kavağa bağlanan uzun ipi çekip geceleyin kartalı salladı. Bazen hoş sesiyle yavaşça şarkı söylüyor. O zaman şarkı söylemesinden ya da yedi gece boyunca havasında olmasından dolayı değildi ama yine kartalı. Yalnız büyümek ve insan sesine alışmak istiyordu" [3, s. 121-122]. Bu, eğitmenin kuşunu evcilleştirmedeki ilk adımıydı. Bugünlerde soğuktan ve uykusuzluktan acı çekiyordu ama başladığı işi yarım bırakacak bir karaktere sahip değildi. Bu dört uykusuz gün ve dört gece boyunca pes etmeyen kartalın 'Akiyigim' sözüyle şok olması yaşlı kuşun yaşlı kalbini heyecanlandırdı. Sonuçta bu eylem Sızdıklılı'nın günlerce süren çalışmasının ilk sonucuydu.

Bundan sonra bile yaşlı adam Sızdıklılı, Akiyik'i büyütme için fazla uğraşmadı. Her gün onu "bop", "akiyik", "papalan" sözleriyle kendi elleriyle okşayıp, şişmanlayınca kan ikram ederek zayıflaması için beyaz yem vererek, kilo vermesi için sabır gösterdi. Aynı pozisyonda, onu yavaş yavaş direğe ve ardından yavaş yavaş ağaç dalına alıştırdı. Sızdıklılı, sıkı çalışması nedeniyle kuşu evcilleştirmek için aylar harcadı, avlanmadan önce onu canlı hale getirmeye çalıştı, yani avlanmadan önce onu hayata döndürmeye çalıştı.

"Bir kuş isterse kuş gibi uçar" sözü muhtemelen boşuna değildir. Akiyik gibi alışılmamış bir kuşu büyük bir ustalıklı avlanma konusunda eğitip onu avlanmaya yönlendirebilmesi, kuşçuluğun büyük ustalığını göstermektedir. Sızdıklılı kuşunun bakımı için birçok yöntem ve püf noktası vardır. Kuşun karnını turna ipinden yapılmış pipoyla yıkamak, komşusu Karim'in oğlu Cakav sabunu yutunca Akiyik'in karnını taşla tedavi etmek, kanatlarının ve kuyruğunun tüylerini yolmak, tüm bunlar Sızdığın büyük öngörülü oyunlarıydı. Kulübe sanatına gerçekten kendini adanmış bir kişinin; koşan bir at, hızlı bir tazi, el becerisi, cesaret, duyarlılık, çeşitli sanatların yönlerini ve sırlarını bilmek, doğanın büyüsunü tanımak gibi özel nitelikleri haiz olması gerekmektedir.

Yazar-etnograf Kurmanbay Tolybaev, "Büyükbabadan Kalan Zenginlik" başlıklı etnografik ve eğitici öykülerden oluşan koleksiyonunda Kuşbegi hakkında şunları söylüyor: "Kuşbegi, yabani bir kuşu ikna etme ve evcilleştirme yönteminde ustalaşmış, iyi kalpli ve dürüst bir insandır. Onun kalbinde rahmet ateşi çoktur. Herkes kuş tutamaz. İnsanlar kuş gözlemcilerinin yalnızca kuşun

bedenini değil aynı zamanda ruhunu da anlayabildiklerini söyleyerek şakalaşıyorlar. Pek çok efsane var. Çalışmaları büyüün eleştirisi gibi geliyor” [6, s. 131]. Tüm bu nitelikler Akseleu Seydimbek’in öyküsündeki yaşlı adam Sızdık’ta bulunmaktadır.

Sızdık yaşlı adamın bir diğer dikkat çekici özelliği ise onun asaleti ve eli açıklığıdır. Bu özelliğini on beş yıldır sürekli yoldaşı olan Kosbarmak’ı arkadaşı Fayzolla’ya hediye etmesinde de görüyoruz. Aksi takdirde nasıl bir ruh, kendi başına büyümüş, kendi kendine büyümüş, birlikte çok tutkulu bir hayat geçirmiş, bir yabancıнын gizli yoldaşı haline gelmiş sarı ağızlı bir pilici daha ilk günden alıp götürebilir? Ancak Sızdık, Kosbarmakta mücevherini yalnızca Faizolla’nın özel coşkusunu ve tutkusunu tanıdığı için hediye etti. Yazar, böyle unutulmaz bir veda anını şöyle anlatıyor: “Tomagalarını aldıktan sonra, on beş yıllık yoldaşına, sanki onu yeni görmüş gibi, sessizce ve hareketsiz baktı. O anda deveye bakan eşi, kuşun güzelliğine hayran kalmak yerine, vazgeçilmez yoldaşıyla vedalaşma halindeydi. Vedalaşmak sanki sevilen bir kuşun her tüyünden muhteşem keyif anlarını yeniden okumak gibiydi. Şu andaki Sızdık’ın karakteri, hayatının en ilginç ve değerli kısmına dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkmak üzere olan bir ruha çok benziyordu” [3, s. 174].

Tarladaki kuşları evcilleştirmenin ve uçurmanın ne kadar zor olduğunu hisseden arkadaşları ve sempatanları Sızdık’a sempati göstererek yardıma uzandı. Hikaye sırasında Fayzolla, Ongar, Rakiş, Kasım, Tölep, Dikan gibi küçük kardeşler, eşi Kulan ve oğlu Murat’ın görüntüleri ortaya çıkıyor. Bu kişilerin hepsi akiyik kuşunun, avcılığın, kulübe sanatının değerini anlayan ve saygı duyan insanlardır. Yazar özellikle Sızdık, Faizolla, Ongar, Rakiş’in bozkırın yerli kuşunu izlediği anı anlatıyor. “Artık kaide üzerindeki beyaz kartalı çevreleyen bu dört kel kartal, bu koskoca dünyada kuştan daha güzel, bundan daha ilginç ve yeterince anlamlı bir hayatın olduğuna inanamazlar” [3, s. 138] diyor.

İlkbahar buzağılama telaşı sırasında köye gelen parti komitesi sekreteri Tolep, Akiyik’i görünce Sızdık’a sonbaharda yapılacak bölgesel kümes hayvanı yarışmasına katılmasını teklif etti. Tolep’in teklifinden etkilenen Sızdık, yarışmanın farklı koşullarında Akiyik’i yeni yöntemlerle eğitmeye başlar. Böylece anlaşmaya varılan kartalı tilkinin salarak yerleştirerek şansını deneyecektir. Akiyik’in kanatlarını açıp özgürce uçmasını izlemek çok keyifli, hatta küçük çocukların bile onun ilk kez tilki yakaladığını görmek için sabırsızlıkla takip etmesi çok keyifli. Böylece Akiyik, Sızdık’ın eğitimi ilk kez ‘yeniden canlanma’ eleştirisini başarıyla geçti.

Sızdık bir kartalı evcilleştirmenin tüm inceliklerini tam olarak öğrendiğinden, Akiyik’i bu sporla tanıştırdı ve aynı zamanda kuşu bekledi, eğitti ve bu yolda gösterdiği sıkı çalışmanın karşılığını aldı ve kartal harika bir performans sergiledi. Köylüler ve hatta Sızdık’ın kendisi bile bu başarıları çok şaşırды. Bu betimlemede de insan, hayvan, mekan ve zaman tam bir uyum içerisinde betimlenmiştir.

Bir kulübe inşa etmek Sızdık için özel bir ritüeldir ve muhtemelen yaşamın en ilginç anlamıdır. Bu öyküde Akseleu Seydimbek, avlanmanın büyük bir sanat olduğunu, karakterlerin ve özellikle de ana karakterin ağzından anlatıyor: “Avlanmak, güzel bir uğraş, tatlı bir ruh hali gibidir... Bu bir sanattır. Halkımız tarafından çağa uygun olarak yaratılmıştır. Üstelik pişmanlık duymayan, verecek çok şeyi olan büyük bir sanattır” [3, s. 141]. Ayrıca: “Zulüm ve baskıdan uzak, huzurlu bir hayat yaşadım. Bundan keyif aldığımı söylemek istiyorum” [3, s. 142]. Nitekim avcılık, halkımızın hayatında müzik gibi ruha keyif veren harika bir sanattır. Sızdık ve Faizolla da bu sanatın gerçek ustaları. Kulübe yapımı yüzyıllardır devam eden Kazak halkının karakteristik bir profesyonel sanatıdır.

Kısaca Akseleu Seydimbek, ‘Akiyik’ hikâyesini, tarlalarda tek başına yaşayan, çiftçiliğin yanı sıra hayvancılıkla uğraşan, avlanan insanların hikâyelerini anlatmaya adadı. Öncelikle tasvir edilen olayların ortasında bir kişiyi göstermeye çalıştı. Çoban Sızdyk, Fayzolla, Kasym gibi karakterler hayatlarının, eylemlerinin ve davranışlarının gerçekçi görüntüleridir. Ortak ilgi alanlarından biri avlanmak, bir kartalı yakalamak, onu evcilleştirmek ve oyuna eklemektir. Akseleu Seydimbek’in,

kartal eğitiminin sırlarını ve onu evcilleştirmenin zor yollarını ustaca anlatıp sunuşu özellikle dikkat çekiyor. Kartalların cinsini, farklılıklarını, davranışlarını, avlanma yöntemini ustalıklı anlatıyor. Ancak avcılık sanatı da dahil olmak üzere avcılık sanatını tam anlamıyla anlayabilen bir kişi böylesine sanatsal bir eseri hayata geçirebilir.

Akseleu Seydimbek'in 'Gözcü' adlı öyküsünde Sarıarka'nın sarı benekli yapraklarıyla mis kokulu sonbaharında yaşanan olay anlatılır. Hikaye sonbahar doğa ayrıntılarının betimlenmesi ile başlıyor. Yazar, "Bu zamanda ne dünyayı kaplayacak kurşuni bir bulut, ne uzun süre mavi bir omuz gibi sarkacak düşman, ne de sonsuza kadar sürecek acı soğuk" [7, s. 12] diyor. Tabii bu sadece şimdilik, kışın şiddetli soğğunun hala önümüzde olduğu aşikar. Ayrıca yazar, karakterlerin kaderini doğa durumuyla uyumlu olarak yazıyor. Yalnız Kasım bu sonbaharı acaba nasıl geçirdi?

"Kapının eşiğine düşen ışığın yanına yerleştirilmiş sandalyede tek başına oturan Vekile, atmakta olan şafağın dumanlı halini izlemektedir. Sarı tenini kaplayan kırışıklıklar artık derinleşiyor ve derinlerdeki hüznü ortaya çıkarıyordu. Bu pozisyonda uzanmış kürkünün üzerine bir yaprak düştü ve zayıf ve hoş bir sesle hüznü bir melodi gibi inledi. O melodi, şimdiki durumunun bir iç çekişi gibi, yüreğinden çıkıyor ve ara sıra yüreğini sıcak gözyaşlarıyla dolduruyordu... Nitekim Vekile, bugün yün tütürüp gözyaşlarını serbest bırakacağımı düşünmemişti" [7, s. 13-14]. Vekile'nin bu şekilde olmasının sırrı neydi? Ne idi içine ekilen, hüznü müziğe koyan ruh hali?

Vekile, Rışman'ın uzun yıllardır evli olduğu karısıydı. Hamile kalmış, on bir çocuk doğurmuştu ve şimdi tek oğlu Kudaimende'ye bakmaktaydı. Vekile, uzun yıllar boyunca acı tatlı bir hayat yaşadığı kocasının bu davranışlarını ne kadar düşünürse düşünsün bir türlü işin içinden çıkamıyordu. Saçı ve sakalı ağardığında ne düşündüğünü anlamadı ve yaptığı çocukçaydı. Düşündükçe daha çok eziliyordu. Hayatı boyunca kırmız içerek eğlenmişti ve bir gün, attığı saplı bir fincan gibi, kimsenin kendisine ihtiyacı olmadığını hissetti.

Bir ara babanın hükmünün ve annenin kararının dışına çıkamayınca anne ve babası tarafından Vekile ile bir araya getirilmişti. O zamandan beri Vekile buna hiçbir zaman itiraz etmedi. Bunu düşünen Rışman, Vekile'ye acıdı ama saygıdan başka bir şey de hissedemiyordu.

Torgın, kahramanımızın yaşlılığında duygularını uyandıran ruhtu. Hikaye, Rışman'ın atını aramak için kışlama yerine (Lesnik) geldiğinde bindiği atın bir ağaç yığınına takılıp düşmesi sonucu dirseğinden yaralanmasıyla başlıyor. Ormancı Avbekir bir yıl önce hastalanıp ölmüş, eşi Torgın ise dört yaşındaki çocuğuyla yalnız kalmıştı. Torgın'ın şehirdeki kardeşi Yakup onu götürmeye çalıştı ama o 'yılıni geçirmek' için bu ailede kaldı. Böylece bu eve geldi ve Rışman, Torgın ile tanıştı. Torgın yaralı dirseğini sardı ve ona çay verdi, ancak Rışman o akşam geri döndü. O zamandan beri aralarında ayrılmaz bir ilişki kurulur ve bu bağ çok tutkulu bir hale gelir. Yazar bu duyguyu şu şekilde anlatır: "O zaman dolunay gibi dul kadın tutkuya kapılmazdı ama bir cuma günü onu görmeseydi onu hayalet gibi özleyecek, yere düşecekti ve ona gözlerinde hiçbir şey olmayan bir ses verdikten sonra gelecekti. Torgın da Rışman'a çok bağlıydı, ona alışmıştı ve samimi tavrından memnun kaldıktan sonra onun gelmesini bekler, geri dönmesini dilerdi" [7, s. 20].

Yazar, "Ama hayatının tuhaflığını tüm varlığıyla ne kadar hissetse de, her geçen gün Torgın'a olan aşkının kölesi haline geliyordu" [7, s. 24] diye yazıyor. Rışman bu yaşta hayatının yanlış olduğunu bilse de Torgın'ın ona bebek beklediğini söylemesiyle sevinçten şok olur. On çocuktan hayatta kalan tek kişi olan Kudaimende'den sonra bir yenisinin doğacağını duymak, Rışman'a büyük umut verir. Bundan sonra kışın Lesnik'i daha sık ziyaret eder.

Torgın ve Rışman'ın birlikte geçirdikleri mutlu günler uzun sürmeyecektir. Torgın, şehirde yaşayan kardeşi tarafından götürülür. Yazar, psikolojik paralellik yöntemini kullanarak, Rışman'ın doğal olaylarını, dünya çevresinin yaşını, yaz döneminin geçişini ve kahverengi sonbaharı anlatır.

S. Kalibekova, A.Seydimbek'in 'Gözcüde' adlı öyküsüne: "Sanatsal çalışmalarda ulusal imajı ve insanların yaşam psikolojisini görüyoruz. Yazarın milli, sanatsal düşünme özelliği, eserinin tamamının iç ruhunda da hissedilmektedir" [8, s. 123] görüşünü ifade etmektedir.

Şair S. Aksunkarılı da: “ ‘Seydimbekov sanatçısıdır!’ Nasıl bir toplumsal sistem olursa olsun, sansürcü ne kadar zalim bir yol izliyor olursa olsun, özel bir sanatçı, özünü yakan gerçeği sanatsal bir düşünceye aktararak gözlerinizde canlandırabilir... ‘Gözcüde’ Akseleu’nun bir çocuğudur. Burada onun Kazak halkına karşı fedakar tutumu, altı Alaş ismine duyduğu büyük sevgi dikkat çekicidir ” [9, s. 87-88] şeklinde değerlendiriyor.

Akseleu Seydimbek’in hikâyelerinde sıklıkla rastlanan Kazak hikâye anlatma geleneğine onun ‘Kız Evlendirme’ hikâyesinde de rastlamak mümkündür. Bu hikâye çoban Mustafa’nın hikâyesine dayanmaktadır. “Mustafa’nın komşusu Maida Nurkey’in oğlu Aman, tepedeki tek kavak ağacını keser ve Mustafa’ya durumu soranlara bu kavağın hikâyesini anlatır. Museken uzun zaman sonra hikâyesine ‘Biz de suçluyuz!’ diye başlar. Her ne kadar kısık bir sesle konuşsa da sanki onu duymamızı istiyormuş gibi geniş hareketlerle vücut dilini kullanıp yüzünü yaşlı Nurkey’e çevirir. Hikâye anlatıcılarının önce gerçek dinleyicilerini seçme alışkanlığı olduğunu anladık ve kızın sessizce anlattığı sırrı dinledik” [7, s. 39]. Tek köklü kavak ağacının sırrını ortaya çıkardı. Bu şekilde yaşlı Mustafa bize rüyada kavuşamayan Akbilek ve Abzal’in aşkına dair bir sır veriyor ve bu hikâyeyi dinledikten sonra Maida Nurkey’in kırgınlığı anlaşılmaya başlıyor. Çünkü Kız Uzatkan’daki tek orijinal kavağın Akbilek’in diktiği kavak olduğunu ve buranın ‘Kız Evlendirme’deki adının da bu olayla ilgili olduğunu yaşlı Mustafa’nın hikâyesinden biliyoruz.

Bu öyküde yazar geçmişin resimlerini gözlerinizin önüne getiriyor. Yazar bu eseriyle bizi atalarımızın bıraktığı izleri hatırlamaya ve geçmişin gözleri gibi değerli emanetlerimize sahip çıkmaya çağırıyor.

Bir Kazak’ın kötü bir isimle hayal kırıklığına uğradığı zamanlar çoktur. Böyle bir olay da Akseleu Seydimbek’in ‘Bir Atım Nasıbay’ hikâyesinde geçiyor. Bu eserde sonu ölüm ile biten bir hikâye nasıbay üzerinden anlatılmaktadır. Yazarın bu eserinde Kazak hikâyeciliği geleneğini görmekteyiz. Yazarın bahsettiği kişilerin hepsi belagat sahibi, ülke hakkında çok konuşan insanlardır ve ağızlarından çıkan sözler anlamlı, derin ve atasözleriyle ifade edilmiştir. Bu hikâye gümüş sakallı yaşlı bir adamın hayat hikâyesi üzerinden anlatılıyor. Bu hikâyeye göre doksan yaşında vefat eden ihtiyar Tunkatar’ın geçmiş hayatında yaşanan bir olayı öğreniyoruz. Yaşlı adama göre Tunkatar, anne ve babasını erken kaybettikten sonra zengin adamın kapısında koyun ve kuzulara bakardı. Bir defasında anne ve babasına bakmaya çalışmış ve zengin bir adamdan yardım istemiştir. Eğer Karau zenginse onunla ilgilenir ve onun yerine erişirdi. Bunun üzerine Tunkatar öfkeyle zengin adamla tartıştı ve zengin adamın suratına tekme attı, yüzü perişan oldu. Daha sonra Tunkatar, Kereku yakınlarındaki İrtis havzasındaki bir bölgeye gider ve oraya katılır. Daha sonra durum düzelmeye başlar. Bir gün at üstünde yalnız bir binici Tunkatar’ın köyüne gelir ve Tunkatar’ın evine gider. Ancak bu sırada görünmez hale gelen Basentin’in zengin bir adamın eğitilmiş oğlu olduğu ortaya çıkar. Yemekten sonra yolcu, altın kaplı, gümüş kaplı, dibinde pirinç çingirak bulunan bir nasıbay kabı çıkarır. Bu yolcu sanki onu görmüyor ve dinlemiyor gibi tütününü çıkarıp tütürmeye başlar. Buna çok kızan tütünü bitmiş Tunkatar, bu öfkeyle yolcuyu nasıl öldürdüğünü bile anlamaz. Sonunda bitti diyerek misafirin kufasına gözünü bile kırpmadan baltayı fırlatır. Orada yolcuyu tüm eşyalarıyla birlikte İrtiş’in sularında boğar ve gümüş üzengiye alır. Arama ekipleri yolcunun peşine düşmesine rağmen herhangi bir ize rastlamazlar. Bir süre sonra bu olay unutulacaktır. Ancak bir gün Tunkatar’ın görünmesi aynı üzengi kayışını takarak koyun pazarına gider ve Basentin’in adamları onu tanır ve cevabının Tunkatar’da olduğunu hemen anlarlar. Böylece yakalanan Tunkatar on yıl yatmak üzere hapisaneye gönderilir.

Hikâye, bir tutam nasıbay yüzünden on yıllık ceza ile hapisaneye gönderilen Tunkatar’ın akıbetini anlatır. Kadır şöyle der: “Kazaklar bu kendini beğenmiş adama, nasıbay denilen tütüne kızarlardı”. Yazar bu hikâyeyi, nasıbay ile başlayan ve adamın öldürülmesine yol açan tartışmaya dayandırır.

Yazar, ‘Akkız’ hikayesinde ise ülkenin refahından endişe duyan Tataristanlı Akkız adlı bir kızın karakterini canlandırdı. O. Karipulı bu hikayeyi şöyle değerlendiriyor: “Yazarın ‘Akkız’ hikâyesi, romanın ağırlığını taşıyan farklı sonlu bir hikayedir” [9, s. 77].

Hikâyede Kazak halkının geleneksel yaşamı, göçebe yaşamı, rehine olarak geçirilen yaşam nefesi eser boyunca görülmektedir. Hikayedeki çelişkili olaylar sırasında varlıklı Taimas’ın tüm işlerini yöneten oğlu Akkız’ın imajı ortaya çıkar. Böylesine kritik bir ülkenin lideri olan bir kahramanla rehin tutulurken karşılaşan Akkız’ın eylemleri şaşırtıcıdır. O anda Naimantai, ancak kafasındaki kürk düştüğünde ve bronz saçları döküldüğünde kız olduğunu anladı: “Kürkün altından düşen bronz saçlar beyaz adamın sütlü göğsünü kapladı. ‘Bu bir kız!’ Naimantai’nin ruhundan hızlı bir düşünce geçti” [10, s. 78]. O andan itibaren Naimantai Akkız’a aşık olur. Ancak Akkız’a komplo kuran başka bir kişi olduğu ortaya çıkar. Halkımızın geleneğine göre, bölünen toprağın kızıyla evlenmek caiz değildir ve böyle bir durumda iki ülke arasında büyük bir çatışmanın yaşanacağı açıktır. Bu hikayede Naimantai farklı bir karar verir ve ülke için alışılmadık bir şey yapar. Erkek arkadaşı Alaman Batır, kahraman kılığında kızın yanına gider. Hikayenin ilginç bir sonu vardır.

Hikâyede Naimantai ve kahraman Alaman batır Akkız’ın görüntüleri öne çıkıyor. Naimantai, aklına koyduğu şeyi yapmaktan geri durmayan, kararlı bir kişidir. Alaman ve Akkız’ı kandırmasını ne kadar bir tuzığa bağlasak da bunu sadece aşk için değil, sevdiğine ulaşmak için yaptığını biliyoruz. Alaman ise Kazak kahramanlarının nahif karakterini taşıyan, mert bir insandır. Naimantai’yi kandırıp ona zırhını ve adını vermesi saflığını gösterir ama sonunda Akkız ve Naimantai’yi kutsayıp onlara mutluluklar diler, bu da onun büyük insanlığını ve bağışlayıcılığını gösterir. A. Seydimbek’in eserini inceleyen S. Sızdıkov: “ ‘Akkız’ hikâyesinin Kazak bozkırlarının yaratıcı geleneğine sanatsal ve estetik tat veren tek eser olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Milletın zihinsel değerlerini toplayan Kazak kadını imajı olan Akkız ile Naimantai’nin imgeleri, edebi yaratıcılıkta romantizm poetikasına ait yöntemler kullanılarak yontulmuştu” [11, s. 110] şeklinde ifade eder.

Akkız, hikayedeki imajı ustalıkla tasvir edilen bir kişidir. O, bir ülkenin sorumlu bir vatandaşı olarak, meslektaş toplantılarında konuşan ve uzlaşmaz anlaşmazlıklarda hakemlik yapan türden bir kızdır. Akkız, eşsiz kahramanlığı, cesareti, risk alan karakteri ve kibiriyle öne çıkıyor. Kazak kıızı özelliklerini taşıyan iyi huylu bir insandır. Destanlardaki güzelliklerin özelliği olan güzellik, vefalı yoldaşlık, cesaret ve el becerisi niteliklerine sahiptir. Kendisinin ve ailesinin namusuna değer veren bir kız, etrafı düşmanlarla çevrili köyünde gelin olur. Böylece ülke uyumuna katkı sağlanacaktır. Bu kadın görüntüleri, çok eski zamanlardan beri hayranlık duyulan güzelliklerin niteliklerini bir araya getirir. Hikaye boyunca her adımında, konuşmasında ve eyleminde davranışları ve saygınlığı giderek daha fazla ortaya çıkar.

Akseleu Seydimbek’in roman ve hikâyelerinde zaman ve mekân meselesi üzerinde duracak olursak, eserlerde geçen olayların çoğu 20. yüzyılın 50-60’lı yıllarında Kazak topraklarında, daha spesifik olarak Sariarka topraklarında gerçekleşmiştir. O dönemde Kazakistan, Sovyetler Birliği’nin bir parçası idi ancak Kazak halkı göçebe yaşam tarzından tam olarak ayrılmamıştı. Bu nedenle eserlerdeki karakterlerin Kazak geleneklerini takip eden, avcılık ve kulübe yapma sanatını unutmayan, ve doğaya çok yakın kişiler olarak anlatılıyor. Böyle bir ortamda büyümüş ve eğitim almış olması nedeniyle yazarın eserlerinde gerçekçilik ön plana çıkmaktadır.

Yazar bazı noktalarda geçmiş yüzyıllara geri dönüyor. Mesela ‘Akkız’ hikâyesinde 19. yüzyılda Kazak bozkırlarının yaşamını görüyoruz. Eserde yer ve su adları, Kazak halkının yaşam tarzı, örf ve adetleri, bozkırdaki özgür yaşamı, ülkeler arasındaki çatışma ve anlaşmazlıklar, aldıkları kararlar gerçekçi bir şekilde anlatılmaktadır.

Akseleu Seydimbek, bireyin kaderini konu alan eserlerinde gerçeği, gerçek halinden çekinmeden resmeder. ‘Akiyik’ hikâyesindeki kuş Sızdık, ‘Kız Evlendirme’de ortaklarına katılamayan ve kadere çarpan Abzal ve Akbilek, ‘Akkız’ hikâyesinin kahramanı Naimantai ve

ülkenin savunmasını yapan Akkız. Onur ve aynı zamanda kendi onuru Rışman'a verildiğinde hepsi başarıyla yaratılmış görüntülerdir. “Akseleu, karakterlerini doğal hallerinden ayırmadan, bir bütün olarak tasvir etmeyi seviyor. Akseleu Seydimbek'in eserlerini okursanız, kartalları tutan ve evcilleştiren yaşlı adamların bile o kartallar gibi olduğunu hayal edeceksiniz” [1, s. 5] diyor Serik Kirabaev. Halkı da o sahanın tabiatına benzer, cömerttir, yiğit ve onurlu davranışlarıyla ön plana çıkar. İncelenen bu eserlerdeki Akkız, Akbilek, Vekile, Torgın gibi kadınların görüntüleri benzersiz olup, her şeyin önemini bilen akıllı insanlar, kibirli, gururlu ve gerektiğinde inatçı insanlar olarak tasvir edilmiştir.

A. Seydimbek'in eserlerini incelediğimizde onun tüm eserlerinin Kazak milli kimliğini ifade etmeye yönelik eserler olduğunu görüyoruz. Bu konuda “ ‘Akseleuin Kazak’ı, Alaş'ın şerefli bir vatandaşının hayallerinden doğmuş bir Kazak'tır. Akseleu, ‘hepimizin arzuladığı vatanseverlik, cesaret, bağımsızlık, birlik’ ” [12, s. 13] olarak değerlendiriyor. S. Kalibekova da: “Sanatçı A.Seydimbek'in, sanatçının sınırlarını aşmayan kısa ve öz öyküleri, insan hayatını, doğal saflığı, ahlakı, Kazak karakterini, toplumsal değişimleri gerçekçi bir şekilde tasvir ediyor” [8, s. 119] diye ifade ediyor.

“Tarihin farklı dönemlerindeki sosyo-politik durumla aynı kaderi paylaşan bir neslin oluşması doğal bir süreçtir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından toplumsal acıların yaşandığı yıllarda, Kazak köyleri dört çeşit hayvanla (төрт түлік мал) geçimini sağlıyor ve yaşamlarını, etnik grubun hafızasından henüz silinmemiş göçebe yaşam tarzına dayandırıyor. Bu tarihsel ve toplumsal durumda, daha doğrusu 20. yüzyılın 40'lı-60'lı yıllarında geleneksel eğitim almış, kişiliği milli niteliklerle dolu bir nesil oluşmuştur. Bu kuşak, Kazak bozkırlarında yaklaşık üç bin yıldır varlığını sürdüren göçebe yaşam tarzının en genci olarak adlandırılabilir” [13, s. 3].

Hakikaten bu dönemlerde doğan, çocukluğunu bu dönemde geçiren, birçok iniş çıkışları bir arada yaşayan, birçok sıkıntıyı birlikte yaşayan nesil, milli değerlerden kopmayan bir nesil oluşturmuştur. Bu nesil akılla hareket ediyor ve Sovyet bilinciyle değil, ulusal bilinçle düşünüyordu. “Bu nesil, niceliğiyle değil niteliğiyle, doğum yılıyla değil ülkenin gerçek gelişimi için bir kilometre taşı olabilecek katkısıyla dikkat çeken tarihi bir nesildir” [14, s. 5]. A. Kekilbayev bu döneme ilişkin şunları söylemişti: “İnsanların soyulduğu, öldürüldüğü bir dönemde doğduk. Biz taşrada doğduk, kırsalda büyüdük... Gözlerimizi açmadan çatışmalardan bıktık” [14, s. 5]. O dönemin yazarları Ş. Murtaza, M. Magauin, K. Cumadilov, T. Abdikov, D. Isabekov, S. Cunisov, B. Nurcekeyev ve A. Kekilbaev gibi yaratıcılıklarını farklılaştırırsak bu yazarların Kazak edebiyatının gelişmesine ve Kazak milletinin kaybolmaya yüz tutan manevi değerlerinin korunmasına katkı sağladığını söyleyebiliriz. O neslin kaderini paylaşan, Kazak topraklarında doğmuş, milli maneviyat sepetini sanatsal eserleri ve bilimsel mirasıyla zenginleştiren yetenekli yazar ve bilim adamı Akseleu Seydimbek'in yaratıcı kaderi, ülkenin edebiyatı ve kültürü tarihte büyük bir dönüm noktası haline geliyor.

Sonuç

Akseleu Seydimbek, avcılık ve kuş gözlemciliği sanatına ilgi duymuş, onun değerini tam olarak anlamış ve takdir etmiş bir kişidir. Hikayelerini okuyarak yazarın ülkedeki bozkır hayatını, çeşitli hikayeleri ve efsaneleri tanımasını sağlayacağız. ‘Akkız’, ‘Akiyik’, ‘Gözcüde’, ‘Kız Evlendirme’, ‘Bir Atım Nasıbay’ ve diğer eserleri sanatsal bir ustalıkla yazılmıştır. Eserleriyle imzasını bıraktığını ve kurguda sağlam bir yer edindiğini söyleyebiliriz.

Akseleu Seydimbek'in öykülerini ve kısa öykülerini özetleyerek şu sonuca varıyoruz:

- Yazar, eserlerinde bozkır halkının doğal ortamındaki yaşamını anlatmakta, cesaret ve erdem, lüks, aşta sebat, bozkır oğullarının ve kızlarının duygularına bağlılık gibi insani nitelikleri teşvik etmektedir;

- Ülkenin tarihi, yaşamı ve mekânı hakkında derin bilgi sahibi olan yazarı, nitelikli bir etnograf olarak eserlerinde tanıyabiliriz;

- Bir halk sözlü edebiyatı türü, efsaneleri sanat eserlerine ustaca entegre edebilmiştir;
- İnsanların kimliğini ve dünya görüşünü tanımlayan ayrıntıları ustaca göstermiştir;
- Yazar, bir avcı, bir kulübe bekçisi ve bir kuş gözlemcisi karakterleri aracılığıyla halkımızın farklı sanat ve mesleklerinin inceliklerini ustaca ve sanatsal bir şekilde anlatmıştır.

Netice itibarıyla kısaca şunları söylemek mümkündür. A. Sedimbek'in eserleri, Kazak milletinin özünü tam olarak ortaya koyan eserlerdir. Kazak halkının yaşam tarzı, sanatı, gelenekleri ve zihniyeti net bir şekilde onun eserlerinde yansıtılmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Қирабаев С. Менің Ақселеуім // Егемен Қазақстан. – 12 желтоқсан 2009. – Б. 5.
2. Сейдімбек А. Шығармалары: Алты томдық. Т.5. – Астана: Фолиант, 2010. – 880 б.
3. Сейдімбеков А. Тауға біткен жалбыз. – Алматы: Жалын, 1979. – 208 б.
4. Nabizâde N. Karabibik. [Электрондық ресурс]. URL: <https://kdm.anadolu.edu.tr/TurkKlasikleri/Karabibik.pdf> (қаралған күні 15.01.2024)
5. Құнанбаев А. Өлеңдер. – Алматы: Мектеп, 1987. – 160 б.
6. Толыбаев Қ. Бабадан қалған бар байлық: этнографиялық-танымдық әңгімелер. – Алматы: Қазақстан, 2000. – 256 б.
7. Сейдімбек А. Шығармалары: Алты томдық. Т.1. – Астана: Фолиант, 2010. – 784 б.
8. Қалибекова С. Хикаят жанрының психологиялық-көркемдік сипаты // Қарағанды университетінің Хабаршысы. – Филология сериясы. – 2009. – № 4 (56). – Б. 118–123.
9. Алаштың Ақселеуі. – Астана: Фолиант, 2012. – 440 б.
10. Сейдімбек А. Аққыз. – Алматы: Атамұра, 2002. – 288 б.
11. Сыздықов С. А. Сейдімбек прозасындағы ұлттық-этнографиялық құндылықтардың көркемдік қызметі. [Электрондық ресурс]. URL: <https://kaznpu.kz/docs/docs/syzdykov.pdf> (қаралған күні 14.01.24)
12. Абдрахманов С. Ақселеу // «Ақселеу Сейдімбек және ұлттың рухани құндылықтарын зерделеу: таным, тағылым, тәжірибе» атты Халық-қ ғыл.-тәж. конф. материалдары. – Астана: Еуразия университеті, 2022. – Б. 9–17.
13. Салғараұлы Қ. Ұлтжанды // Егемен Қазақстан. – 23 қазан 2002. – Б. 3.
14. Кекілбаев Ә. Талантты ұрпақтың тағылымды келбеті // Егемен Қазақстан. – 29 қараша 2002. – Б. 5.

REFERENCES

1. Qirabaev S. Menin Aqseleuim [My Aqseleu] // Egemen Qazaqstan. – 12 jeltoqsan 2009. – B. 5. [in Kazakh]
2. Seidimbek A. Shygarmalary: Alty tomdyq. T.5. [Works: in six volumes. Vol. 5]. – Astana: Foliant, 2010. – 880 b. [in Kazakh]
3. Seidimbekov A. Tauga bitken jalbyz [Mountain mint]. – Almaty: Jalyn, 1979. – 208 b. [in Kazakh]
4. Nabizade N. Karabibik [Black Pepper]. [Electronic resource]. URL: <https://kdm.anadolu.edu.tr/TurkKlasikleri/Karabibik.pdf> (date of access 15.01.2024) [in Turkish]
5. Qunanbaev A. Olender [Poems]. – Almaty: Mektep, 1987. – 160 b. [in Kazakh]
6. Tolybaev Q. Babadan qalghan bar bailyq: etnografialyq-tanymdyq angimeler [All the wealth left by the ancestors: ethnographic and educational stories]. – Almaty: Qazaqstan, 2000. – 256 b. [in Kazakh]
7. Seidimbek A. Shygarmalary: Alty tomdyq. T.1 [Works: in six volumes. Vol. 1]. – Astana: Foliant, 2010. – 784 b. [in Kazakh]
8. Qalibekova S. Hikaiat janrynyn psihologialyq-korkemdik sipaty [The psychological and artistic nature of the novel genre] // Qaragandy universitetinin Habarshysy. – Filologia seriasy. – 2009. – №4 (56). – B. 118–123. [in Kazakh]
9. Alashtyn Aqseleui [Akseleu of Alash]. – Astana: Foliant, 2012. – 440 b. [in Kazakh]
10. Seydimbek A. Aqqyz [Aqqyz]. – Almaty: Atamura, 2002. – 288 b. [in Kazakh]

11. Syzdykov S. A.Seydimbek prozasyndagy ulttyq-etnografialyq qundylyqtardyn korkemdik qyzmeti [Artistic activity of national and ethnographic values in the prose of A. Seydimbek]. [Electronic resource]. URL: <https://kaznpu.kz/docs/docs/syzdykov.pdf> (date of access 24.09.2023) [in Kazakh]
12. Abdrahmanov S. Aqseleu [Aqseleu] // «Aqseleu Seydimbek jane ulttyn ruhani qundylyqtaryn zerdeleu: tanym, tagylym, tajiribe» atty Halyqaralyq gylymi-tajiribelik konf. materialdary. – Astana: Eurazia universiteti, 2022. – B. 9–17. [in Kazakh]
13. Salgarauly Q. Ultjandy [Patriotic] // Egemen Qazaqstan. – 23 qazan 2002. – B. 3. [in Kazakh]
14. Kekilbaev A. Talantty urpaqtyn tagylymdy kelbeti [The instructive appearance of a talented generation] // Egemen Qazaqstan. – 29 qarasha 2002. – B. 5. [in Kazakh]